

קריאה לחמיו בשמו

משה כהן

השלחן ערוך פסק (ביורה דעה סימן רמ סעיף ב) שאסור לקרוא לאביו בשמו. לגבי חמיו כתב (שם סעיף כד) שחייב בכבודו. ונשאלת השאלה, האם גם לחמיו יש איסור לקרוא בשמו הפרטי?

על דברי דוד: "אבי ראה גם ראה את כנף מעילך בידי" (שמואל א כד יא), מובא בילקוט שמעוני (ח"ב קלג): "רבי נחמיה אמר: ... אמר ליה דוד 'אבי ראה גם ראה', מכאן שחייב בכבוד חמיו ככבוד אביו (מכך שדוד קרא לחמיו 'אבי'). אמר רבי יהודה: 'אבי ראה' אמר לשאול, 'וגם ראה' אמר לאבנר. ורבנין אמרין: 'אבי ראה' אמר לאבנר דהוא אביו באורייתא, 'גם ראה' אמר לשאול".

לכאורה נראה שדין כבוד חמיו נתון במחלוקת, שלדעת רבי נחמיה ורבי יהודה חייב, ואלו רבנן פוטרם, שהרי פרשו את קריאת דוד 'אבי' לרבו ולא לחמיו. אמנם בבאור הגר"א (יורה דעה שם ס"ק לב) כתב: "מ"מ לדינא משמע דלא פליגי". ונראה כוונתו דלא פליגי בהלכה, וגם לדעת ר' יהודה צריך לכבד חמיו, אלא שהקדים את כבוד רבו, והמילה 'אבי' מתייחסת גם ל'ראה' הראשון וגם לשני. או אפשר שכוונתו שלהלכה לא פליגי בגלל המקור שנביא לקמן, ואין כוונת ר' יהודה לחלוק על עצם הדין, אלא רק לומר שאין למדים אותו מכאן.

מקור נוסף לכבוד חמיו ניתן למצוא בילקוט שמעוני על הפסוק: "ויצא משה לקראת חתנו וישתחו וישק לו" (שמות יח ז): "ולא נשק אלא משה לחמיו, מכאן אמרו שיהא אדם נוהג בכבוד חמיו" (בדומה לזה גם במכילתא על אתר). אם נדייק בדברי הילקוט נראה שאין כאן לשון של חיוב אלא רק 'נוהג'.¹ ועוד, אין כאן את הסיוע 'ככבוד אביו' כמו במדרש על שמואל, ונראה מתוך כך שלמרות שחייב בכבוד חמיו, אינו חייב בכבודו ככבוד אביו.

השלחן ערוך ביו"ד סימן רמ סעיף כד פסק: "חייב אדם לכבד חמיו". והוסיף הברכי יוסף: "וכן אשה חייבת לכבד חמיה וחמותה במה שתוכל... ויגדל חיוב האשה שהיא חייבת יותר בכבוד בעלה, וזהו כבודו". ונשאלת השאלה, האם כוונת השו"ע להשוות כבוד חמיו לכבוד אביו, או רק לומר שחייב בכבוד כלשהו? שהרי לפי הילקוט על שמואל הם שווים, ולפי זה גם לא יעמוד במקומו, לא יסתור את דבריו ואף לא יקרא לו בשמו.²

אמנם להלכה נלע"ד שלא נפסק כך. ואף שצריך לנהוג כבוד בחמיו, אין איסור לקרוא לו בשמו. וקודם שנראה בדברי הפוסקים, נבדוק במקרא את המילה 'אבי', ונראה שהוא מוזכר כתואר כבוד, אף למי שאינו אביו הביולוגי.

קריאה לשר: "ויגשו עבדיו וידברו אליו (=נעמן שר צבא ארם) ויאמרו אבי דבר גדול... (מלכים ב, ה יג).

קריאה לנביא: "ויאמר מלך ישראל אל אלישע כראותם אותם האכה אכה אבי?" (שם ו

(כא). וכן: "ואלישע ראה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו..." (שם ב יב).
כינוי לשליט ויועץ: "...וישימני (יוסף) לאב לפרעה ולאדון לכל ביתו ומשל בכל ארץ מצרים" (בראשית מה ח).
· כינוי לכהן ולמורה: "ויאמר לו מיכה שבה עמדי והיה לי לאב ולכהן..." (שופטים יז י).

אם כן מצינו בהרבה מקומות שהשתמשו בתואר 'אב' כשכוונתו לכבוד גרידא, ואין להוכיח מכאן שחייב אדם בכבוד חמיו. גם דוד עצמו לא תמיד מכנה את שאול 'אבי'. שלושה פסוקים לפני כן הוא מכנה אותו 'אדוני המלך'. גם האונקלוס בתרגומו שינה ממקומות אחרים שכתוב אב, ששם תרגם 'אבא', 'אילו כאן תירגם 'זריבוני'. אמנם בערוך השלחן ניסה לתרץ את המדרש, שבכל זאת יש מכאן ראייה: "ואולי דמפני שאז רדף שאול את דוד ולא היה לו לדוד לאהבו ולכבדו, ואולי שחל שם אב על חמיו לא היה קוראו אבי". ולכאורה יש לדחות, שאם רדיפת שאול את דוד משמשת עילה לפטור אותו מכבוד מלך, היא גם סיבה מספקת לפטור אותו מכבוד חס, שהרי כבוד מלך גדול אפילו מכבוד אב.

גם מדברי הפוסקים נראה שלא קיימא לן כרבי נחמיה במדרש. הרמב"ם הלכות ממרים פ"ו (ששם נתבארו הלכות כיבוד אב ואם) השמיט דין זה לגמרי, והב"ח כתב שגם שאר מחברים לא הביאו דין זה כל עיקר. הב"ח הסביר שהם פסקו כדעת רבנן במדרש שהם הרבים, והרי לפי דעת רבנן אין חייבים בכבוד חמיו כלל. הטור שכן הביא שחייב בכבוד חמיו סובר שלמרות שקיימא לן כרבנן, ולכן לא משווים כבודו לכבוד אביו, אך "מדאמר גם ראה אלמא שסמכו במקצת לכבוד חמיו". ומהו אותו 'מקצת' כבוד שחייבים לדעת הטור? דקדק הב"ח: "מלשון רבינו יראה שאינו חייב כי אם לכבדו כדרך שמכבד הזקנים בקימה והידור וכיוצא".

ועיין בתורה תמימה (שמות יח ז) שתמה על הפוסקים שהשמיטו דין זה, שהרי במכילתא מובא דין כבוד חמיו ללא חולק (ולכאורה מקור מהמכילתא כוחו יפה ממקור במדרש על שמואל). גם דחה שם את הסבר הב"ח לטור, שהרי במשה כתיב וישתחו וישק לו ומכאן למדו לכבוד חותנו, ובודאי אין חייבים בהשתחואה ונשיקה לסתם זקנים. אמנם עיין בפתחי תשובה ביו"ד שם (סק"כ) שהביא ראייה לב"ח ממה שנפסק לעיל בסעיף יז שאשה נשואה פטורה מכיבוד הורים כיון שמשועבדת לבעלה, ואם נאמר שאדם חייב בכבוד חמיו ככבוד אביו, גם האשה היתה חייבת בכבוד אביה שהרי גם בעלה חייב בכבודו.

גם מסתימת השלחן ערוך נראה שסובר שאינו חייב בכבודו ככבוד אביו, שהרי כתב: "חייב אדם לכבד חמיו", ולא סיים כלשון המדרש "ככבוד אביו", ללמדך שאין הלכה כר' נחמיה³. ואמנם כך יאה, שהרי רבנן חלוקים עליו, והלכה כרבים. ואין להוכיח שכבוד חמיו שווה לכבוד אביו מכך שדין זה הובא בהלכות כיבוד אב ואם, שהרי גם שאר קרובים

הוכנסו בסימן זה, כגון אחיו הגדול, ולא יעלה על הדעת שיהיה אסור לקרוא לאחיו בשמו. ועיין בשו"ת יחזה דעת ח"ו סימן נא שהאריך להוכיח כדברי הב"ח שכבוד חמיו ככבוד שאר זקנים, ושכן פסקו החיי אדם ועוד פוסקים. ואם כן נראה לי שמן הדין מותר לקרוא לחמיו בשמו כמו שאין איסור לקרוא לזקן בשמו⁴. אמנם מור"ר הרב סיני אדלר שליט"א אמר לי שמנהג ישראל שלא לקרוא לחמיו בשמו, אבל הרב פישר אמר לי שיש מנהגים בזה, לכן נראה לי שישאלו את הורי הבעל ואת הורי האשה למנהג הנהוג אצלם בזה, ועל פי זה ינהגו.

הערות

1 הערת העורך - נראה לי שאין דיוק זה נכון, כיון שאין המילה 'נוהג' מתיחסת לרמת החיוב, ואין היא קשורה למילה 'מנהג', אלא למילה 'מתנהג', כלומר שצריך להתנהג עם חמיו בכבוד. והמילה 'יהא' היא הקובעת רמת החיוב, ואיני יודע אם זה שונה מ'חייב'.

2 הערת העורך - אמנם עיין בפרישה ביו"ד סימן רמב סק"ב שכתב: "דכל המוקש אינו שווה לגמרי אל אשר הוקש לו", ולפי זה גם אליבא דרבי נחמיה אין הכרח לומר שכבוד חמיו שווה בכל לכבוד אביו. אך עיין בט"ז שם סק"א שחלק על הפרישה בזה וסובר ש'כל מידי דהוקש לחבירו אין ביניהם חילוק כללי', ואם כן לפי דבריו צדקו דברי הכותב.

3 הערת העורך - אך עיין בבית יוסף שהביא כמקור לדבריו את הפסוק בשמואל שדוד קרא לשאול 'אבי', וזאת מפני שהיה חמיו, אי"כ קשה לומר שלא היתה כוונתו בשלחן ערוך לפסוק כרבי נחמיה. אמנם גם בב"י לא הזכיר שכבוד חמיו ואביו שווה, ואולי כוונתו בזה כדלעיל, שאמנם למדים מדוד שצריך לכבד את החם, אך לאו דוקא כאביו.

4 הערת העורך - אמנם אם כנים דברינו בהערה הקודמת, ואנו באים לבדוק באלו דינים חייב בכבודו, מסתבר שאינו יכול לקרוא לו בשמו, שהרי כל עיקר מקור דין זה נלמד מכך שדוד לא קרא לחמיו בשמו אלא 'אבי', ואם כן איך יעלה על הדעת שאנו נחפש אפיקים אחרים לכבד את החם וזניח את הדין הבסיסי?